

Privlačnosti spolov

Izhodišče pričujočega bloka je moje opažanje, da se o temah, kot so spolnost in spoli, različne oblike spolne usmerjenosti, spolne identitete, ali pa na primer spolnost in državljanstvo, občutno premalo piše, govori in razpravlja. Poglobljene obravnave spolnosti se pri nas izogibamo, čeprav je po drugi strani vseprisotna, na primer v filmih, reklamah in revijah. O enem od mogočih razlogov za to sem pisala v knjigi *Živeti*, v eseju z naslovom *Seksualnost* (2012, 61–91): človeška spolnost je povezana predvsem z vplivom užitka na nas, ko spolnost udejanjamo, mislimo in razmišljamo o njej. Povezana je z (izjemno) močjo in avtonomijo užitka, o katerem je veliko razpravljal že Platon. Pravim:

Za Platona je ključni, moteči element seksa močan vpliv in suverenost seksualnega užitka, ki ga ima ta nad človeškimi dejanji in na sploh nad življenjem. Zaradi užitka, ki nam ga ponuja seks, lahko postanemo sužnji svojih strasti in podložniki drugih, to pa je očitno nevarnost za svobodno in srečno življenje. V Simpoziju Pavzaniij opozori, da lahko ljubimec pri prizadevanju za ljubezen počne čudne stvari. Lahko moli, grozi ... preklinja in leži na predpražniku pred vrati, preživlja hujše suženjstvo kot pravi suženj ... Podoben odlomek zasledimo v Fajdrosu: »Zato duša ne odneha, kolikor je odvisno od njene volje in nobenega višje ne ceni kakor tistega lepega /.../ Ne meni se za navade in za spodobnost, s čimer se je prej ponašala; vse to prezira in je samo pripravljena služiti in ležati pred nogami tistemu, ki je predmet njenega hrepenenja. /.../ To stanje /.../ imenujejo ljudje eros.« (Platon v Majerhold, 2012: 64)

Podobno miselnost širi tudi krščanstvo, ki spolnost označi kot sramotno, spolne organe pa za »sramne dele«, predvsem zato, ker niso poslušni naši volji, razumu in duhu, kar naj bi bil razlog, da se jih sramujemo. Tako je Avguštin, podobno kot pred njim Platon, neukrotljivo seksualno željo opredelil kot motnjo posameznikovega miru in vir izgube oblasti nad seboj. V *Izpovedih* piše, da lahko svojo seksualnost nadzorujemo le po Božji milosti: »Ko sem vedel, pravi nekdo, da ne more biti nihče vzdržljiv, razen komur Bog da, je bila že to samo modrost, da sem vedel, čigav je ta dar.« (Avguštin v Majerhold, 2012: 67) Negativno dojemanje spolnosti širi tudi v *Zakonskem stanu in poželenju*:

Po tem zlu poželenja torej sega človek in mu ne podleže, ko ga v razbrzdanem in na nespodobnem kipenju zadrži in mu zategne vajeti, izpreže, uporabi pa samo z namenom, da bi ustvaril potomstvo, da bi tako otroke, ki se bodo prerodili duhovno, rodil telesno, ne pa da bi duha v sramotni sužnosti podvrgel mesu. (ibid.)

Avguštin je tudi tisti, ki v zakonski seksualni aktivnosti, namenjeni užitku, ženo oblati s prostitutko, moža pa označi za ženinega prešuštnega ljubimca.

Michel Foucault je v knjigi *Zgodovina seksualnosti* (2000) opozoril na razsežnosti vpliva človeške spolnosti na zahodno družbo, kulturo in znanost od antičnih Grkov naprej: na krščansko doktrino in prakso izpovedovanja, od razsvetljenstva naprej na medicino, na arhitekturo in organizacijo vojske. Analiziral je tudi, kako si Zahodni svet ves čas na različnih ravneh in stratosferah človeške družbe prizadeva za obvladovanje in nadzorovanje spolnosti. Še več, s svojimi tremi knjigami je spodbudil genealoške študije, ki razkrivajo, da družbeno konstruirani niso le vzorci poželenja in spolnega vedenja, kakor je predvidela že Simone de Beauvoir in oznanjala Adrienne Rich, ampak da so taki tudi koncepti in diskurz o seksu. Foucaultovo pisanje je po eni strani odziv na ideje o n(a)ravnosti seksualnosti, kakor so jo prikazovali Freud, Reich in Marcuse, po drugi strani pa njegova družbenokonstruktivistična analiza ponuja izhodišče za argument, da so različne spolne prakse, usmerjenosti in identitete nekaj povsem običajnega. Skratka, Foucault je pokazal, da obstajajo različne konceptualizacije in razumevanja spola, spolnosti, spolnih praks in tako naprej.

To je tudi izhodišče ameriškega filozofa Alana Sobla, ki v poglavju *Seksualni koncepti* iz knjige *Filozofija seksa in ljubezni* razgrinja različne poglede na razumevanje tega, kaj (sploh) je spolnost;

pod kakšnimi pogoji je lahko nekaj seksualno, kaj in kdaj je perverzno, kdaj (lahko) nekaj razumemo kot spolni napad, kakšen je pomen družbeno konstruirane spolnosti (v okviru tega vprašanja obravnava tudi homoseksualnost, biseksualnost in transspolnost oziroma transseksualnost), kdaj je spolnost oblika komunikacije, in, ne nazadnje, kako razumeti spolnost, ki jo plačujemo. Zastavi si vprašanje, ali je spolnost že to, da se vzburimo ob pogledu na nekoga, ali se ga moramo dotakniti; ali je lahko seksualen katerikoli dotik ali mora biti to dotik določenih organov in delov telesa; ali mora ta dotik, da bi bil seksualen, voditi v spolni odnos? Poda tudi argumente, zakaj je na primer homoseksualni spolni odnos enak heteroseksualnemu spolnemu odnosu, čeprav ne more producirati otrok. Kdaj je neprimerni dotik spolni napad? Zakaj ginekološkega pregleda ne moremo šteti za nekaj spolnega, čeprav gre za dotikanje spolnih organov? Kako naj razumemo dotikanje, poljubljanje in spolne odnose s spolnimi delavci in delavkami? Ali je za spolni odnos potrebna ljubezen ali zgolj spolna vzburjenost in kakšna je povezava med spolnostjo in reprodukcijo? To so vprašanja, ki jih odpira v tem bloku objavljeno poglavje Alana Sobla, ki pa ne ponuja dokončnih odgovorov, ampak prej deluje kot spodbuda za razmišljanje.

Foucaultova *Zgodovina spolnosti* je pomembno vplivala na študije spolov, feminizem, queer teorijo in razprave o homoseksualnosti. Razpravo o tem, ali je homoseksualnost usmerjenost ali ne, je sprožil že madžarski seksolog Károly Mária Benkert, ki je leta 1869 izumil samo besedo homoseksualnost, ki je – kot nas opozori tudi Foucault – v antiki niso poznali. Blok ponuja zanimive prispevke na temo homoseksualnosti, homoseksualnosti in državljanstva, homoseksualnosti in filma. Članek Bogdana Lešnika *Spol in seksualnost* predstavi širok razpon različnih pogledov na homoseksualnost s stališča evolucije in zgodovine. Avtor nas opomni, da je homoseksualnost ne glede na mnenja tistih, ki dokazujejo njeno »nenaravnost«, opisana pri 450 in prepoznana pri 1500 vrstah. Homoseksualnost obstaja in je trdno zasidrana v evoluciji: tako obstajajo živalske vrste, ki oblikujejo dolgotrajna ali kratkotrajna istospolna partnerstva, pa tudi »rastline, ki ne obsegajo samo nenavadnih spolnih kombinacij, kakor so dvospolni in enospolni cvetovi na eni in isti rastlini, temveč je ženska rastlina, ki proizvaja moške cvetove, tudi učinkovitejša v reprodukciji.« (Lešnik, v tej številki)

In če homoseksualnost obstaja tako v naravi kot v človeški družbi, potem gotovo obstajajo tudi racionalne in evlucijske razlage za to. Ena pravi, da homoseksualnost le pripomore k reprodukciji,

saj istospolne osebe čas, skrb in denar investirajo v otroke sorodnikov, oziroma, ker je bila vzgoja pogosto domena širše skupnosti, v potomce drugih. Homoseksualni moški prav tako pogosto postanejo šamani ali duhovniki, kar jim prinaša socialni prestiž, od katerega imajo korist sorodniki. Poznamo pa tudi epigenetsko razlago, ki trdi, da za »homoseksualnost niso zaslužni sami geni ali genetske konfiguracije kot take, ampak razvoj zarodka v maternici, ki s hormoni aktivira določene genetske dispozicije, drugih pa ne. Učinki prizadenejo spolne organe, spolno identiteto in seksualne preference.« (Lešnik, v tej številki)

Pa vendar zgolj evolucija in genetika ne ponujata zadovoljive razlage – obstajati mora tudi nekaj družbenega in zgodovinskega, kar pridodaja k raznovrstnosti človeške spolnosti in spolnim identitetam. Avtor besedila meni, da je zgodovina človeški prispevek k evoluciji, v kateri je človek svoje seksualne nagibe discipliniral, jih uredil ter jim dodal nove. Predstavi podatke, ki pravijo, da homoseksualnost med moškimi skozi zgodovino ni bila tabu ter da obstaja dolga zgodovina lezbištva, ki pa je bila zaradi patriarhalnih razmerij moči dosti bolj skrita – vidnost pridobi šele v 20. stoletju.

Odnos družbe do homoseksualnosti je bil v različnih obdobjih različen in odvisen od ideoloških dispozitivov. Za antične Grke in Rimljane homo- in biseksualnost nista imeli nikakršne negativne konotacije, negativno pa sta bili dojeti nezmernost in pasivna pozicija, ki jo je posameznik prevzel glede na družbeni status.

Vsakršno podrejanje, tudi v spolnosti s komer koli, je pomenilo nesvobodo in neprimernost za opravljanje javnih funkcij. Krščanstvo je glede seksualnosti črpalo bolj iz judovske kakor iz grško-rimske tradicije. Iz zadnje je pobralo greh nezmernosti, iz prve pa prepoved istospolne seksualnosti. Položaj pri seksu je bil demonstracija državljanskih pravic in dolžnosti, še več, njihova konkretna uresničitev. Ženska je podrejena možu, otroci očetu in sužnji gospodarju. Pasivni moški je bil torej kaznovan že v grško-rimski tradiciji, a le, če je bil svobodni državljan; krščanski dodatek je kaznovanje (in s tem podre-ditev) tudi aktivnega udeleženca. (Lešnik, v tej številki)

Aktivni ali pasivni udeleženci homoseksualnega odnosa so bili v krščanski Evropi najprej kaznovani s smrtjo, pozneje z zaporom, koncentracijskimi taborišči in gulagi, nekateri, npr. Allan Turing, so bili deležni kemične kastracije, še danes pa je v uporabi konverzacijska terapija, čeprav je že Freud v opombah k prvi od *Treh razprav o seksualni teoriji*, kjer obravnava spolno usmerjenost, zapisal, »da

nič manj kot ekskluzivna homoseksualnost zahteva pojasnilo tudi ekskluzivna heteroseksualnost«, in da »popravljanje spolne usmerjenosti ni ne smiselno ne mogoče« (ibid.). Že Freud in pozneje Kinsey sta dokazala, da večina ljudi ni ekskluzivno spolno usmerjenih, ampak smo večinoma že od zgodnjega otroštva naklonjeni obema spoloma. Tisto, kar usmerja in ekskluzivira spolno aktivnost, je disciplina, ki pa ni povezana s spolom, spolno usmerjenostjo ali spolno identiteto.

Vprašanja, kako so moški disciplinirali (zlasti) žensko spolnost in telo, se loti Maca Jogan v članku *Upravljanje spolnosti in družbena neenakost spolov*. Avtorica analizira krščansko razumevanje ženske spolnosti, ki ni usmerjena v prokreacijo kot nečesa slabega, sramotnega, grešnega in zavajajočega. Če heteroseksualni spolni odnos vodita sla in gola animaličnost, če njen vzrok ni ljubezen in spočetje otrok v zakonu, potem je to odmik od božje volje, ki jo določa rek iz Stare zaveze (1 Mojzes 1), »plodite in množite se«. »Dobro in čisto« spolnost določa v (nerazvezljivi) zakonski zvezi ljubezen:

Zaradi tega spolnost, po kateri se mož in žena podarjata drug drugemu z dejanji, ki so lastna in pridržana zakoncem, nikakor ni nekaj zgolj biološkega, temveč prizadeva najbolj notranje jedro človeške osebe kot take. Spolnost se na resnično človeški način uresničuje le, če je vključena v tisto ljubezen, s katero se mož in žena brezpogojno do smrti zavežeta drug drugemu. (Janez Pavel II. v Jogan, 1982: 15)

Toda kaj je glavni vzrok za tako močno regulacijo in nadzor ženske spolnosti? In zakaj ženska pomeni negativni pol, zakaj je dojeta kot slabotna, neuka in šibke nravi? Čemu prepričanje, da potrebuje vodenje močnega, razumnega, moralnega in posvečenega moškega? Od kod takšna mizogonija in sovraštvo do žensk? Temelj tega odgovora leži v izjemnem pomenu žensk za obnavljanje družbe: ker obnavlja prebivalstvo, jo je treba nadzorovati, tudi s prepričevanjem, da je slabotna in nestanovitna ter da potrebuje vodstvo močnejšega in razumnejšega. M. Jogan tako pravi:

Pogoj za obstoj katere koli družbe in sploh človeštva je nenehno obnavljanje prebivalstva – torej rojevanje, nega, skrb za razvoj osebnosti človeškega bitja. Ključne »producentke« ljudi pa so ženske. Kdor razpolaga z reproduktivnimi zmogljivostmi žensk, ta lahko razpolaga tudi z večino pripadnikov družbene skupnosti. /.../ »Recepti« za vsakdanjo rabo te institucionalne vzgojiteljice tudi na področju spolnosti koreninijo v sovražnosti do telesnosti, posebej do spol-

ne sle, na čemer potem (upravičeno) temeljijo izjemno stroge in natančne zapovedi spolnega obnašanja glede na njegov glavni cilj: rojevanje »božjih« otrok. /.../ Strogo upravljanje človeške spolnosti se je po drugem vatikanskem koncilu nekoliko omeščalo, tako da je »uporaba zakona« (kar je »božji dar«), ki je bila izključno prokreativno funkcionalna, dovoljena tudi zakoncema brez otrok, če sicer izpolnjujeta druga dva pogoja zakonske zveze (veljavnost in nerazvezljivost). (Jogan, v tej številki)

Krščanstvo je med še posebej nevarne protinaravne spolne prakse uvrstilo tudi preprečevanje zanositve oziroma splav. Vsi poskusi upravljanja spolnosti na človeku, predvsem pa ženskam prijazen način, so imeli oznako »nenaravnosti«, »nenravnosti«, »nemoralnosti«, ali kar »zločinov zoper človeštvo«. Avtorica predstavi stanje na tem področju pred osamosvojitvijo Slovenije in po njej. Pravica do svobodnega odločanja o rojstvu otrok je bila leta 1974 sprejeta za ustavno pravico; njeno uresničevanje je zagotavljala zakonodaja. Temeljni predpostavki celostnega urejanja zasebnega in javnega življenja sta bili samostojnost in neodvisnost ženske. Po osamosvojitvi pa je na tem področju narasel vpliv Katoliške cerkve, ki je postala glas nasprotnikov posvetnega upravljanja spolnosti, tega pomembnega elementa v boju proti diskriminaciji žensk. »To pa gotovo ni naključje, kajti večja avtonomnost, samourejevalnost žensk, ki temelji na povečevanju njihove neodvisnosti, je nevarna, ker ogroža monopol cerkve kot ključne družbeno-vezivne institucije v upravljanju največje ‚industrije‘ na svetu, to je ‚narejanja ljudi‘.« (ibid.)

Vprašanja reproduktivnih pravic se loteva tudi Donna L. Dickenson v svojem prispevku *Feministična bioetika: utelešenje, odtujitev in identiteta*. Avtorica v tem prevodnem članku razpravlja o feministični bioetiki, ženskih pravicah in avtonomiji pri odločanju o lastnem telesu. Sprašuje se, na podlagi raziskav s področja prodaje jajčec in matičnih celic, o etiki sodobnih tehnologij *in vitro* fertilizacije ter raziskav matičnih celic: Kdo, kje, kako, za koliko in od koga se bodo kupovala ženska jajčeca? Ali bodo jajčeca uporabljena za pomoč neplodnim ženskam ali kot donacije za biotehnološke raziskave? D. Dickenson opozori na vpliv, ki ga je imela feministična kritika na praktično bioetiko. Feministke so pozitivno prispevale k razvoju temeljnih konceptov bioetike. Iz njihove kritike in obravnavanja tega vprašanja so izšla tri temeljna področja feministične bioetike, in sicer: 1. premoženje v telesu, njegova odtujitev in izkoriščanje; 2. avtonomija in svobodna izbira; 3. utelešenost. Avtorica pokaže,

kako pomemben je pojem utelešenosti za razumevanje ženske spolnosti in reprodukcije, ki ne sme temeljiti na abstraktnem kognitivnem pojmovanju subjekta in objekta. Utelešenost mora biti izhodišče tudi pri analizi vzrokov za prodajo ter postavljanje cene jajčecem; tudi če želimo razumeti, zakaj se ženske odločijo za *in vitro* fertilizacijo, moramo upoštevati temeljne življenjske razmere in okoliščine, iz katerih izhajajo.

Avtorica žensko spolnost, reprodukcijo, nosečnost, rojstvo in vzgojo otrok analizira skozi marksistično prizmo. Čeprav je to delo nadvse pomembno, je v zahodni patriarhalni družbi skozi vso zgodovino podrejeno – gospodinjenje, reprodukcija in vzgoja otrok so, v marksističnem pogledu, odtujeni, saj ženska za to delo sploh ni plačana, je zgolj izkoriščana. In prav zato je treba vztrajati, da so ženske pravice človekove pravice ter da morajo imeti ženske pravico, svobodo in moč avtonomnega odločanja o lastnem telesu.

To nas napelje na naslednji članek tega bloka, ki govori o pravici istospolno usmerjenih posameznikov, da se odločijo, s kom bodo stopili v partnersko in zakonsko skupnost. Simon Maljevac in Lana Gobec v članku *Neokonservativni populizem na pohodu: Elitizem zakonske zveze* pišeta o vlogi Katoliške cerkve in konservativne politične opcije pri regulaciji istospolnih partnerstev. Opisujeta, kako je v zadnjih letih v Sloveniji potekalo ustanavljanje društev, zavodov in drugih organizacij, ki so vodile aktivno kampanjo proti sprejetju nove zakonodaje, ki bi odpravljala diskriminacijo istospolnih oseb na področju sklenitve zakonske zveze. Opozarjata tudi:

Nasprotniki Družinskega zakonika in Novele ZZZDR geje in lezbijke ves čas definirajo in opisujejo zgolj na podlagi njihove spolne usmerjenosti, ki v celoti definira subjektiviteto teh oseb. Foucault ugotavlja, da je (medicinski) diskurz konec 19. stoletja homoseksualca konstituiral kot subjekt primarno skozi seksualnost: »Nič na njem in v njem ne uhaja njegovi seksualnosti. Povsod v njem je prisotna: skrita je pod vsemi njegovimi dejanji.« /.../ Nasprotniki Družinskega zakonika oz. Novele ZZZDR gradijo diskurz, ki počne enako. (Maljevac in Gobec, v tej številki)

Še več, pravita avtorja, nasprotniki sprememb istospolno usmerjenih oseb ne interpretirajo več kot subjekte, temveč zgolj še kot objekte družbe.

Dojema se jih zgolj skozi njihove spolne prakse, ali če se opreva na Hegla (1998): prek abstrakcije postane subjekt (geji in lezbijke) le še

lastno konkretno vedenje. /.../ Tovrstno abstraktno mišljenje omogoča ločitev od subjekta in posledično ponuja družbeno opravičilo za kaznovanje, teroriziranje in poniževanje drugih (Hegel, 1998). Prav to se je zgodilo med razpravo o Družinskem zakoniku in noveli ZZZDR, saj istospolno usmerjene osebe niso bile več ljudje s svojo subjektiviteto, temveč zgolj nekdo, ki se predaja (grešni, jalovi, perverzni) istospolni seksualnosti. (Maljevac in Gobec, v tej številki).

Maca Jogan podobno dokazuje za tisto žensko spolnost in reproduktivnost, ki ni namenjena točno določeni ideološki perspektivi in uporabnosti. Oba prispevka opozarjata na nove oblike neokonservativizma, ki imajo korenine v izključujočih vzorcih družine, spola, spolnosti in reproduktivnih pravic, pri čemer spolno usmerjenost in spolne identitete stigmatizirajo kot nekaj nemoralnega in degeneriranega.

Prav kot takšna je lezbična spolnost prikazana v filmih, o čemer govori Suzana Tratnik v svojem prispevku »*Najglasnejši šepet*« – *lezbična seksualnost v filmu*. Avtorica analizira znane filme z lezbično tematiko, pri čemer ugotovi, da je bila lezbična spolnost v filmih do 21. stoletja večinoma omejena na namigovanja in preoblačenje ter poljube in objeme, ni pa smela biti konzumirana ali prikazana kot takšna (na primer *Dekleta v uniformi, Maroko*). Pogosto se je zgodba končala tragično ali pa je bila lezbična spolnost označena za predrzno, temačno, destruktivno in sprevrženo, kot denimo vidimo v filmih *Ubijanje sestre George, Lisjak, Ura otrok*, pa tudi *Persona* in *Grenke solze Petre von Kant*. Skratka, do konca 70. let so lezbično spolnost pretežno zatajevali, preoblačili, potlačili, uničili ali ubili. To se nekoliko sprosti šele proti koncu 80. in 90. let prejšnjega stoletja s filmi, kot je bil na primer *Vez*, vrhunec pa nastopi s filmom *Modra je najtoplejša barva*, nagrajenem z zlato palmo, v katerem režiser Kechiche končno pokaže vsebino lezbičnega seksa. Občinstvo

prizora skorajda ni moglo prenesti, mnogi so zgroženi ali pa v neznosni zadregi zapuščali projekcije, pretreseni od spoznanja, da pravzaprav nikoli niso hoteli zares vedeti, kaj počnejo lezbijke v postelji, kajti to je bistvo freudovskega nelagodja. Po premieri filma se je slišalo tudi pritoževanje glavnih igralk, da sta neznosno trpeli ob ponižujočem, dolgotrajnem snemanju strastnih seksualnih prizorov. A tudi glasovi lezbične skupnosti do teh prizorov nikakor niso bili le pozitivni – mnoge so filmu očitale navaden voajerizem, namenjen naslajanju, češ da so seksualne tehnikalije povozile emocionalno plat lezbične ljubezni. (Tratnik, v tej številki)

Vprašanje različnih oblik spolnosti, tudi transspolnosti, je stvar različnih pogledov in področij. V to kompleksno področje se uvršča tudi vprašanje prostitucije. Žal se avtorji oziroma avtorice, ki bi lahko predstavili osnovne dileme na teh področjih, na vabilo k pisanju niso odzvali, zato bom sama poskušala orisati zgodovinski vidik in nekatere temeljne koncepte.

V 19. in 20. stoletju so prvič nastale ideje in gibanja, ki bi jih danes lahko poimenovali za feministična; ženskam so začela priznavati avtonomijo, svobodo in (človekove) pravice. Številni misleci so začeli razpravljati o ženski spolnosti, predvsem v povezavi z ekonomsko močjo in izpostavljenostjo specifičnim oblikam izkoriščanja (zlasti v zakonski zvezi). Bertrand Russell je na primer zagovarjal, da bi morali seksualni odnosi vključevati obojestranski užitek, vanje pa bi morali moški in ženske vstopati svobodno in spontano. Russellov povod za takšno pisanje je bil upor proti spolnosti iz ekonomskih motivov, saj je menil, da ekonomski motivi vedno negativno vplivajo na spolni odnos. Tako Russell ni obsojal le prostitucije, ampak tudi spolni odnos med možem in ženo, v katerega je žena prisiljena zaradi ekonomske odvisnosti. Russellova misel se deloma sklada z mislijo nekaterih feminističnih struj, saj je trdil, da je skupna količina neželene spolnosti, ki jo morajo prenašati ženske, verjetno večja v zakonski zvezi kot v prostituciji. To nam tudi kaže, kako marksističen je bil Russell oziroma kako liberalna sta bila Marx in Engels, ki sta trdila, da se zaradi ekonomskih razmer, ki so pogosto temelj zakonske zveze, žena v spolnem odnosu z možem počuti kot (nekakšna) prostitutka. Del sodobnega feminizma izhaja prav iz te postavke – da prostitucija in zakonska zveza pravzaprav nista tako različni. Engels (v Majerhold, 2012: 79) zapiše:

Ta zakon iz računa se v obeh primerih zelo pogosto sprevrže v najbolj surovo prostitucijo – včasih obeh zakoncev, veliko pogosteje pa žene, ki se razlikuje od navadne kurtizane samo v tem, da svojega telesa ne daje v najem kot mezdna delavka /.../, ampak ga enkrat za vselej proda v suženjstvo.

Marx in Engels sta menila, da bi odprava zasebne lastnine produkcijskih sredstev osvobodila ženske njihove zasebne in javne prostitucije, ki izvira iz ekonomske nujnosti.

Prostitucija je bila za Marxa model tega, kar naj bi bilo narobe s kapitalizmom: prostitucija naj bi bila le določen izraz univerzalne prostitucije delavca! Poleg tega je trdil, da je denar, če omogoča nakup česar

koli, objekt, ki si ga vsi želimo imeti. Na primer, če sem grd, vendar si lahko kupim najlepšo žensko, to pomeni, da nisem grd, saj se učinek grdosti izniči z denarjem. V menjavi, s katero buržuj dobi svojo trofejo – ženo, je denar zvodnik med potrebo in objektom. Marxovo in Engelsovo zavračanje klasične (idealistične) filozofije in viktorijanskega pristopa do seksualnosti je razkrilo očitne podobnosti, saj sta trdila, da sta filozofija in proučevanje dejanskega sveta med seboj v istem odnosu kot masturbacija in seksualna ljubezen, kakor pravita v *Nemški ideologiji*. (ibid.)

Danes niso redki glasovi, ki pravijo, da je treba prostitucijo legalizirati, saj s tem spolne delavce in delavke zavarujemo pred izkoriščanjem zvodnikov in zvodnic, delodajalcev in delodajalk. Eden teh glasov je Martha Nussbaum, ki o tej temi piše v knjigi *Sex and Social Justice* in članku *"Whether from reason or prejudice": taking money for bodily services*. Avtorica tako kot številni drugi meni, da bi legalizacija tiste, ki se prostituirajo, zavarovala tudi pred nasiljem klientov, zmanjšala bi tveganje za spolno prenosljive bolezni, zagotovila bi dostojno plačilo in urejeno socialno, pokojninsko in zdravstveno zavarovanje. Na splošno bi legalizacija destigmatizirala prostitucijo ter omogočala vsaj minimalni ugled in spoštovanje. Navsezadnje, meni M. Nussbaum, v sodobni družbi le redkim za preživetje ni treba služiti denarja, kar pomeni, da se do neke mere vsi tako ali drugače »prostituiramo« za denar. Razlika med poklici je v tem, da so nekateri spoštovani, dojeti za častivredne in moralne, medtem ko so drugi, na primer prostitucija, označeni za sramotne in nemoralne. »Stigmatizacija določenih poklicev morda temelji na prepričljivih argumentih. Lahko pa temelji tudi na razrednih predsodkih ali rasnih in spolnih stereotipih. Vendar se lahko stigma hitro spremeni, če se spremenijo temeljna prepričanja in predsodki.« (Nussbaum, 1998: 694) Ženskam, ki živijo v težkih socialnih in družbenih razmerah, je treba zagotoviti dostop do izobrazbe in usposabljanja za boljša delovna mesta, ki jim bodo prinesla več spoštovanja; vendar pa moramo tudi tiste, ki jim tega ne moremo zagotoviti, obravnavati spoštljivo in jim priznati dostojanstvo.

Podobno poudarja tudi Eva Gračanin v zapisu *Prisluhnimo seksualnim delavkam/cem, podprimo dekriminalizacijo seksualnega dela*. In sicer napiše, da so se v

izjavi za javnost pri TGEU (*Transgender Europe, op. u.*) pokazale ocene, da je na globalni ravni verjetnost, da bo seksualna/i delavka/ec izkusil/a nasilje na delovnem mestu, od 45- do 75-odstotna, kar pripisu-

jejo predvsem visoki ravni stigme in kriminalizaciji seksualnega dela. /.../ V sporočilu za javnost so pri TGEU zapisale/i še, da so v letu 2016 pravice seksualnih delavk/cev nazadovale. V Franciji so npr. uveljavile/i kriminalizacijo klientk/ov (tistih, ki plačajo za seksualne storitve) kljub leta dolgim protestom skupin seksualnih delavk/cev ter nevladnih organizacij s področja zmanjševanja škode in človekovih pravic. (Gračanin, 2016)

Anja Koletnik, Ana Grm in Martin Gramc v publikaciji *Vsi spoli so resnični: Transspolnost, transeksualnost in cispolna nenormativnost* (2016) zapišejo: »Do nastanka monoteističnih religij so transspolne osebe živele razkrito in v sobivanju s svojimi lokalnimi skupnostmi širom sveta ter bile poznane pod različnimi imeni: *berdache, bade/bote, nadleeh, gallea, hijra, bicha, mukhannathun, fa'afafine, two-spirit* itd.« (ibid.: 16) Kot kažejo evidence, vsaka kultura pozna primere transspolnosti, ki se lahko kažejo v obliki ritualnega preoblačenja (v Mehiki je preoblačenje v drug spol v navadi za dan mrtvih), preoblačenja, ki simbolizira prehod iz otroštva v odraslost (v antični Grčiji so se dečki, preden so postali moški, preoblekli v dekleta), ali pa spiritualnega preoblačenja (da bi upodobili transspolna ali dvo-spolna božanstva).

Pa vendar je termin transspolnost relativno nov; močno je povezan s terminom cispolnost (ang. *cisgender*), ki označuje ujemanje spolne identitete osebe s spolom, pripisanim ob rojstvu. Avtorji opozarjajo, da nekatere osebe

doživljajo močno neujemanje in neuskklajenost med spolom, ki jim je bil pripisan ob rojstvu, in lastnim doživljanjem svoje spolne identitete. To so transspolne osebe. Transspolne osebe delno ali v celoti presegajo/negirajo in/ali zavračajo družbeno določene normative in pričakovanja, vezana na spole, spolne identitete in/ali spolne izraze. (ibid.: 9)

Med transspolne identitete uvrščamo: transeksualno za osebe, ki izkušajo ali želijo izkusiti tranzicije oz. telesne potrditve spola; nebinarno za osebe, ki se ne identificirajo kot ženske ali moški oz. je njihova identiteta onkraj binarnega spolnega sistema; in kvirspolno za osebe, ki se ne identificirajo izključno kot ženske ali moški (ibid.: 14). Sočasno se moramo zavedati, da sta spolna usmerjenost in samoidentifikacija spola dve različni stvari – tako cis kot transspolne osebe se lahko na primer identificirajo kot LGBT-osebe. Zadevo še dodatno zapleta interseksualnost, ki jo moramo razlikovati od

transspolnosti. Pri interseksualnih osebah ni mogoče natančno določiti spola v skladu z medicinskimi merili. Povedano drugače: »Gre za atipičen razvoj spolov glede na spolne hormone, gonade, reproduktivne kanale in genitalije. Pogostnost interseksualnosti se razlikuje, povprečno se eden/a od 2000 dojenčic/kov rodi z interseksualnim stanjem.« (ibid.: 18)

Pričujoči blok naj bo torej izhodišče za tematizacijo različnih oblik privlačnosti spolov, ki s sabo prinašajo različne oblike spolnosti in njenega urejanja, različne spolne usmerjenosti in identitete. Spol, spolnost, spolna usmerjenost in identiteta so po eni strani tarča zatiranja in cenzure, nadzorovanja in kaznovanja, na drugi pa tudi užitka, kreativnosti, svobode in pravic.

Literatura

- FOUCAULT, MICHEL (1991/2000): *Zgodovina seksualnosti*. Ljubljana: Škuc.
- KOLETNIK, ANJA, ANA GRM IN MARTIN GRAMC (2016): *Vsi spoli so resnični: Transspolnost, transseksualnost in cispolna nenormativnost*. Ljubljana: Legebitra.
- GRAČANIN, EVA (2016): Prislunhimo seksualnim delavkam_cem, podprimo dekriminalizacijo seksualnega dela. *Narobe*, 19. december. Dostopno na: http://narobe.si/prislunhimo-seksualnim-delavkam_cem-podprimo-dekriminalizacijo-seksualnega-dela/ (15. februar 2017).
- MAJERHOLD, KATARINA (2012): *Živeti*. Ljubljana: Koda.
- MAJERHOLD, KATARINA (2016): Transspolnost. *Narobe*, 7. september. Dostopno na: <http://narobe.si/transspolnost/> (15. februar 2017).
- PRVA MOJZESOVA KNJIGA. SVETO PISMO NA INTERNETU. Dostopno na: <http://www.biblija.net/biblija.cgi?m=1+Mz+1-2&id13=1&pos=0&set=2&l=sl> (15. februar 2017).
- NUSSBAUM, MARTHA (1999): *Sex and Social Justice*. Oxford University Press: Oxford.
- NUSSBAUM, MARTHA (1998): "Whether from reason or prejudice": taking money for bodily services. *Journal of Legal Studies* XXVII: 693–724.

PRISPEVKI IZ TEGA TEMATSKEGA BLOKA.